

ОСОБИСТІСНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Ольга Созонюк

кандидатка психологічних наук, доцент,
доцент кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненський державний гуманітарний університет
33028, Україна, м. Рівне, вул. Степана Бандери, 12
olha.soizoniuk@rshu.edu.ua, <http://orcid.org/0000-0002-6810-6341>

Олег Хомин

аспірант кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненський державний гуманітарний університет
33028, Україна, м. Рівне, вул. Степана Бандери, 12
khominoleg1997@gmail.com, <http://orcid.org/0009-0001-7210-9289>

Анотація

Стаття присвячена аналізу особистісних чинників професійного самовизначення майбутніх юристів, яке розглядається як динамічний феномен, що охоплює усвідомлення суб'єктом індивідуальних ресурсів, професійних намірів і відповідальності за наслідки прийнятих рішень. У ході наукового дослідження використовувалися загальнонаукові *методи* пізнання: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, систематизація та інтерпретація наукових джерел. Результати дослідження показують, що професійне самовизначення майбутніх юристів має розглядатися як комплексний психологічний і соціально-педагогічний феномен, у якому поєднується усвідомлення власних цінностей і життєвих цілей, вибір професійної траєкторії та формування відповідальної позиції у правовому й соціальному середовищі. Наголошено, що ключовими складовими цього процесу є психологічна готовність до вирішення складних правових ситуацій, становлення професійної ідентичності як гармонійного поєднання особистісних і професійних цінностей, а також розвиток внутрішніх ресурсів, які сприяють стресостійкості та саморефлексії. Підтверджено, що саме багатокomпонентність професійного самовизначення визначає успішність інтеграції юриста у професійну спільноту та його результативність у майбутній практичній діяльності. Встановлено, що поєднання різних теоретичних моделей, зокрема соціально-когнітивної теорії кар'єри (SCCT), моделі RIASEC та концепції професійної ідентичності, створює цілісну систему підготовки юристів, у межах якої одночасно розвиваються знання, уміння, особистісні ресурси та ціннісно-мотиваційна сфера. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів для вдосконалення освітніх програм підготовки юристів з урахуванням особистісних чинників професійного становлення. Подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення динаміки формування професійної ідентичності студентів юридичних спеціальностей на різних етапах навчання.

Ключові слова: професійне самовизначення, юристи, ідентичність, компетентність, ресурси.

Вступ

Проблематика професійного самовизначення майбутніх юристів належить до ключових напрямів сучасних психологічних та педагогічних досліджень, оскільки визначає якість входження особистості у професійну спільноту та ефективність виконання соціально значущих функцій у правовій сфері. Самовизначення виступає інтегративним процесом, що поєднує усвідомлення власних життєвих і професійних цілей, прийняття ціннісно-сміслової позиції та регуляцію особистісної й професійної діяльності. Для юриста цей процес має особливе значення, адже його діяльність пов'язана з високим рівнем відповідальності, необхідністю ухвалювати складні рішення, координувати взаємодію з людьми та дотримуватися принципів верховенства права.

Вивчення професійного самовизначення майбутніх юристів актуалізується в умовах модернізації освітніх стандартів і зростання суспільних очікувань щодо компетентності правників. У цьому контексті особливого значення набуває компетентнісний підхід, який дозволяє поєднати знання та практичні навички з розвитком особистісних і професійних якостей. Водночас сучасні закордонні та вітчизняні дослідження наголошують на необхідності врахування психологічних чинників, зокрема самоефективності, рефлексії, етичних орієнтирів та особистісних рис, які забезпечують стійкість юриста до професійних викликів і формують його готовність до ефективної діяльності у складному правовому середовищі.

Проблема професійного самовизначення майбутніх юристів набула широкого висвітлення як у вітчизняних, так і в зарубіжних психологічних дослідженнях. У науковому дискурсі України її розглядають у контексті становлення особистості фахівця, розвитку суб'єктності та психологічної готовності до виконання професійних ролей.

О. Легун (2010) визначає самовизначення як багатовимірний психологічний процес, що поєднує усвідомлений вибір життєвих і професійних цілей, прийняття ціннісно-сміслової позиції та регуляцію власної діяльності. Цей підхід закладає підґрунтя для розуміння самовизначення як системоутворювальної функції особистості, тісно пов'язаної з процесом побудови ідентичності. У свою чергу, Т.Л. Шепеленко (2019) акцентує на психологічній готовності майбутніх фахівців юридичного профілю до професійного самовизначення, підкреслюючи роль мотиваційно-сміслових і комунікативних компонентів у формуванні цілісної професійної позиції. У її підході самовизначення виступає як результат розвитку пізнавальних процесів, рефлексії та внутрішньої мотивації, що формуються в освітньому середовищі.

У нормативному аспекті вітчизняна традиція спирається на Стандарт вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» (МОН України, 2022), який визначає ключові компетентності, необхідні для фахової реалізації юриста, та підкреслює важливість розвитку критичного мислення, комунікації, саморегуляції й етичної свідомості.

Зарубіжна наукова традиція розглядає професійне самовизначення через призму формування професійної ідентичності та інтеграції особистісних і професійних цінностей. S.S. Daicoff (2014–2015) розглядає професійну ідентичність як цілісний навчальний результат юридичної освіти, що поєднує розвиток етичних орієнтирів, рефлексії й «м'яких навичок». М. Bess (2022) та J.L. Craft (2025) підкреслюють роль самоспівчуття, емоційної компетентності та психологічної підтримки у становленні майбутнього юриста. W. Fehner і D. Aksit (2021) демонструють зв'язок між особистісними рисами студентів і вибором навчальної траєкторії, а Bullock-Yowell & Reardon (2024), спираючись на типологію Дж. Голланда, наголошують на відповідності особистісних характеристик і професійного середовища.

Теоретичні основи дослідження професійного самовизначення формуються у межах соціально-когнітивної теорії кар'єри (Lent, Brown & Hackett, 2019) та теорії самодетермінації (Ryan & Deci, 2000), що пояснюють процес вибору професії через механізми самоефективності, внутрішньої мотивації й автономії. У контексті юридичної освіти ці положення конкретизуються у стандартах АВА (2016–2017) та ССВЕ (2007), де професійне самовизначення юриста розглядається як інтеграція знань, цінностей і психологічних компетентностей, необхідних для забезпечення верховенства права та професійної етики.

Метою статті є комплексне дослідження особистісних чинників професійного самовизначення майбутніх юристів у контексті сучасних освітніх та соціально-професійних вимог. У межах поставленої мети **завданням** є: 1) уточнення сутності професійного самовизначення та його складових як інтегрованого психологічного та соціально-педагогічного процесу; 2) аналіз компетентнісного розвитку майбутніх юристів у вітчизняних і зарубіжних стандартах; 3) виявлення можливостей комплексного розвитку через поєднання різних теоретичних моделей, що забезпечує формування цілісної професійної ідентичності юриста.

Методи дослідження

Методологічну основу дослідження становить поєднання системного, компетентнісного та особистісно-орієнтованого підходів, що дозволяє розглядати професійне самовизначення майбутніх юристів як багатовимірний процес інтеграції знань, умінь і ціннісних орієнтацій. Для реалізації поставленої мети використано теоретичні методи – аналіз і синтез наукових джерел з психології та педагогіки, узагальнення міжнародних і вітчизняних освітніх стандартів, систематизація емпіричних досліджень, а також порівняльний аналіз теоретичних моделей професійного самовизначення (SCCT, RIASEC, моделі професійної ідентичності). Такий підхід забезпечив можливість виявлення ключових чинників та узгодження різних аспектів розвитку самовизначення у процесі підготовки майбутніх правників.

Результати та дискусії

Поняття професійного самовизначення у сучасній психології трактується як цілісний процес формування суб'єктом власної професійної позиції, що включає усвідомлення особистісних цінностей, вибір професії, прийняття відповідальності за результати діяльності та інтеграцію в професійне середовище. Водночас ідентичність розглядається як стійке відчуття цілісності «Я», що забезпечує узгодженість особистісних і професійних цілей (Е. Еріксон, К. Абульханова-Славська, R. Ashforth). Саме взаємозв'язок професійного самовизначення та ідентичності визначає глибинний психологічний зміст становлення майбутнього юриста, адже професійна діяльність у правовій сфері передбачає поєднання ціннісної рефлексії, відповідальності та етичної свідомості.

Проблематика самовизначення є широко дослідженою як у вітчизняній психологічній науці, так і в зарубіжній науковій традиції. У сучасній українській психології суттєвий внесок у розроблення проблеми професійного самовизначення зробили Є.В. Кучеренко, Р.В. Мотрук, Ю.М. Саприкін, Я.М. Бугерко, Г.С. Гірняк та інші. У їхніх працях самовизначення розглядається як системний процес становлення суб'єктності, що поєднує усвідомлення власних цінностей, осмислення життєвих і професійних перспектив та прийняття рішень у контексті соціальної взаємодії.

Виходячи з узагальнення вітчизняних і зарубіжних підходів, під професійним самовизначенням майбутнього юриста у цьому дослідженні пропонується розуміти інтегрований процес і результат формування ціннісно-сміслової позиції особистості, її готовності приймати професійно значущі рішення, брати відповідальність за правові дії та усвідомлювати соціальну місію юридичної діяльності.

Узагальнення праць українських дослідників дає підстави трактувати самовизначення як багатовимірний психологічний конструкт, що поєднує процес і результат усвідомленого вибору суб'єктом життєвих і професійних цілей, прийняття ціннісно-сміслової позиції та регуляцію власної життєдіяльності в межах індивідуального життєвого шляху (Легун, 2010).

У межах української психологічної традиції проблему самовизначення активно розробляли Є.В. Кучеренко, Р.В. Мотрук, Ю.М. Саприкін, Я.М. Бугерко, Г.С. Гірняк та ін. У їхніх працях наголошується, що професійне самовизначення є не лише процесом вибору професії, а цілісним механізмом становлення суб'єктності особистості, який поєднує мотиваційно-сміслову, когнітивну та поведінкову складові. Такий підхід дозволяє інтерпретувати самовизначення як системну функцію самосвідомості, що забезпечує цілісність професійного й особистісного розвитку.

Методологічно вітчизняна школа спирається на діяльнісний підхід (Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн), який конкретизується через принцип детермінізму — «зовнішнє діє через внутрішнє». Саме тому процес самовизначення розглядається як динамічна взаємодія зовнішніх соціальних умов і внутрішніх психологічних структур особистості. У цьому контексті професійне самовизначення майбутнього юриста виступає не лише актом вибору, а результатом інтеграції цінностей, мотивацій і соціальних очікувань, що формуються в освітньому середовищі.

У вітчизняному контексті ця інтерпретація спирається на:

- а) ідеї розвитку ідентичності юнацького віку як пошуку цілісності «Я» (Е. Еріксон), що концептуально зближується з самовизначенням;
- б) розуміння «стилю життя» як індивідуальної системи цілей, смислів і способів розв'язання життєвих завдань (А. Адлер);
- в) типологію особистісних орієнтацій у взаємодії з іншими (К. Хорні);
- г) діяльнісну парадигму становлення суб'єкта та принцип детермінізму «зовнішнє діє через внутрішнє» (Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн);
- д) концепцію життєвого шляху й життєвого самовизначення як свідомого вибору способу життя та послідовного проходження рівнів становлення суб'єкта (К.О. Абульханова-Славська) (Легун, 2010).

Відповідно, загальне визначення можна сформулювати так: *самовизначення у психології – це інтегрований процес самодетермінації й саморегуляції, що забезпечує суб'єктові побудову ідентичності, визначення цілей і смислів, вибір життєвої та професійної траєкторії й відповідальне прийняття рішень у взаємодії з соціальним середовищем* (Легун, 2010).

Зарубіжна наукова традиція пропонує комплементарний погляд через теорію самодетермінації (Self-Determination Theory, SDT), у якій самовизначення осмислюється в термінах внутрішніх ресурсів розвитку особистості та механізмів інтеріоризації мотивації (Lent, Brown & Hackett, 2019). У межах SDT виокремлено три базові психологічні потреби:

- *автономія* – потреба відчувати власну ініціативу й контроль над вибором дій, усвідомлювати, що поведінка є результатом внутрішніх рішень, а не зовнішнього примусу;
- *компетентність* – потреба відчувати власну ефективність, упевненість у здатності справлятися із завданнями та досягати результатів у значущій діяльності;
- *пов'язаність* – потреба у встановленні значущих соціальних контактів, відчутті підтримки та приналежності до групи чи професійної спільноти.

Задоволення цих потреб є необхідною умовою для оптимального функціонування, самомотивації та інтеграції особистості. Водночас соціальні умови, що фруструють ці потреби, підривають саморегуляцію та благополуччя (Lent, Brown & Hackett, 2019).

Професійне самовизначення майбутніх юристів у вітчизняній та зарубіжній традиції має як спільні, так і відмінні риси. Українські дослідники підкреслюють передусім значення психологічної готовності та розвитку пізнавальних процесів, що забезпечують здатність майбутнього фахівця орієнтуватися у складних правових ситуаціях, приймати відповідальні рішення та координувати взаємодію з людьми. Такий підхід пояснюється специфікою юридичної діяльності, що вимагає поєднання глибоких теоретичних знань із високим рівнем інтелектуального навантаження та розвиненими комунікативними навичками (Шепеленко, 2019).

Зарубіжна практика, натомість, акцентує увагу на формуванні професійної ідентичності, що передбачає інтеграцію особистісних і професійних цінностей, внутрішнє прийняття етичних стандартів професії та усвідомлення соціальної місії юриста як носія відповідальності за дотримання верховенства права (Bess, 2022). Водночас у сучасних дослідженнях усе більшої уваги набуває особистісний вимір цього процесу, зокрема розвиток здатності до самоспівчуття й рефлексії, що допомагає студентам-правникам долати професійний і навчальний стрес і створює умови для гармонійного входження в юридичну професію (Craft, 2025).

У таблиці 1 розглянуто особливості професійного самовизначення майбутніх юристів.

Таблиця 1

Особливості професійного самовизначення майбутніх юристів

Акценти	Опис у контексті значення для юристів
Психологічна готовність	Передбачає розвиток пізнавальних процесів (мислення, увага, уява, пам'ять) і комунікативних умінь, що дає змогу юристам приймати відповідальні рішення, координувати дії з іншими та орієнтуватися у складних правових ситуаціях.
Професійна ідентичність	Полягає в інтеграції знань, навичок і цінностей, внутрішньому прийнятті професійних етичних норм, що забезпечує усвідомлення соціальної ролі юриста як гаранта верховенства права.
Особистісні ресурси	Включають розвиток самоспівчуття та рефлексії, які допомагають знижувати вплив навчального й професійного стресу, підтримувати психологічну стійкість та гармонійно інтегрувати особисті й професійні цінності.

Примітка: систематизовано авторами на основі (Шепеленко, 2019; Bess, 2022; Craft, 2025).

В основі професійного самовизначення майбутнього юриста лежить система компетенцій, адже саме вони визначають не лише рівень знань і практичних умінь, а й здатність реалізовувати себе в професії. Фактично самовизначення у правничій сфері проявляється через питання «що я вмію і як можу це застосувати». Це робить компетентнісний підхід ключовим критерієм формування ідентичності майбутнього правника.

В українській практиці регламентація компетенцій відбувається на основі Стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» (бакалаврський рівень), ухваленого Міністерством освіти і науки України (Стандарт вищої освіти, 2022). У цьому документі чітко окреслено загальні компетентності (здатність до критичного мислення, комунікації, креативності, міжособистісної взаємодії) та фахові компетентності (знання і розуміння предметної галузі права, здатність застосовувати норми на практиці, аргументувати правові позиції, здійснювати правове тлумачення тощо). Зарубіжні практики демонструють більш комплексний підхід. У документах Ради адвокатських і правничих товариств Європи (CCBE) наголошується не лише на знаннях і навичках, а й на внутрішньому прийнятті цінностей правничої професії, етичних норм і розумінні соціальної ролі юриста (CCBE Recommendation, 2007). У стандартах Американської асоціації адвокатів (ABA) окремо підкреслюється важливість розвитку професійної відповідальності, рефлексивних умінь, здатності інтегрувати особисті та професійні цінності, а також навчатися впродовж життя (Standards and rules, 2016–2017). У таблиці 2 наведено порівняльну характеристику компетентностей юристів у вітчизняних і зарубіжних стандартах.

Проведений порівняльний аналіз дозволяє зробити висновок, що саме професійно-етичні та психологічні компетентності виступають стрижневими для формування професійного самовизначення юриста. Вони забезпечують не лише володіння правовими знаннями, а й розвиток внутрішньої професійної позиції, етичної відповідальності, здатності до рефлексії та емоційної саморегуляції — тобто тих особистісних якостей, що визначають рівень професійної зрілості.

Таким чином, компетентнісний підхід у юридичній освіті має поєднувати формування фахових умінь із розвитком психологічної готовності та самосвідомості майбутнього юриста.

Таблиця 2

Порівняння компетентностей юристів у вітчизняних і зарубіжних стандартах

Категорія	МОН України, стандарт 2022 р	CCBE, ABA
Загальні	Здатність до критичного й аналітичного мислення; комунікація державною та іноземними мовами; навички використання інформаційних технологій; робота в команді; міжособистісна взаємодія; креативність і здатність до самонавчання (Стандарт вищої освіти, 2022).	Аналітичне мислення й комплексний правовий аналіз (CCBE Recommendation, 2007); комунікація з клієнтами й суспільством, у тому числі міжкультурна (CCBE Recommendation, 2007); здатність діяти в міжнародному правовому полі (CCBE Recommendation, 2007); постійний професійний розвиток, навчання впродовж життя (Standards and rules, 2016–2017).

Продовження таблиці 2

Категорія	МОН України, стандарт 2022 р	ССБЕ, АВА
Спеціальні / Фахові	Знання основних галузей права; застосування правових норм у конкретних ситуаціях; тлумачення актів; формулювання висновків і правових позицій; використання правових інструментів у практиці; орієнтація на верховенство права та права людини (Стандарт вищої освіти, 2022).	Грунтовне знання матеріального і процесуального права (ССБЕ Recommendation, 2007); професійна етика й дотримання стандартів поведінки (ССБЕ Recommendation, 2007); представництво клієнтів у суді та позасудових процедурах (ССБЕ Recommendation, 2007); юридичні дослідницькі навички та робота з прецедентами (Standards and rules, 2016–2017).
Професійно- етичні та психологічні компетентності	—	Формування професійної ідентичності через інтеграцію особистих і професійних цінностей (Bess, 2022); розвиток рефлексії й саморегуляції (Standards and rules, 2016–2017); психологічна стійкість і вміння долати стрес (Craft, 2025); соціальна відповідальність юриста у підтриманні верховенства права (ССБЕ Recommendation, 2007).

Ці відмінності вказують на важливу потребу доповнення українських стандартів підготовки юристів психологічними чинниками, які безпосередньо впливають на здатність спеціаліста реалізувати себе у професії. До таких належать уміння до саморегуляції, розвиток стресостійкості, саморефлексії та емпатії, які в зарубіжних стандартах інтегровані у вимоги до формування професійної ідентичності. Включення таких елементів у національні стандарти зробить підготовку юристів більш цілісною, оскільки забезпечить поєднання високого рівня спеціальних знань із психологічною готовністю виконувати складну соціально значущу діяльність.

Особистісні чинники професійного самовизначення майбутніх юристів становлять вагомий пласт досліджень, оскільки саме вони визначають якість входження особистості у професійну спільноту. Наукові розвідки демонструють, що ключовим інструментом у цьому контексті є модель «Великої п'ятірки» особистісних рис, яка дозволяє простежити, як окремі риси впливають на навчання та майбутню професійну діяльність (рис. 1).

За даними емпіричного дослідження W. Fehner & D. Aksit (2021), профіль студентів-юристів вирізняється вищою організованістю та схильністю до конкурентності, що прямо пов'язано з особливостями правничої освіти та характером юридичної практики. Звернення до моделі «Великої п'ятірки» є доцільним у контексті пошуку особистісних предикторів ефективного професійного самовизначення. Зокрема, сумлінність (conscientiousness) корелює з організованістю, відповідальністю та здатністю до саморегуляції — критично важливими якостями для юриста. Екстраверсія сприяє розвитку комунікативної компетентності та вмінню переконувати, доброзичливість (agreeableness) пов'язана з емпатією й готовністю до співпраці,

а емоційна стабільність (neuroticism) у низькому прояві вказує на стресостійкість і впевненість у прийнятті рішень. У сукупності ці риси формують психологічний фундамент професійної ідентичності юриста.

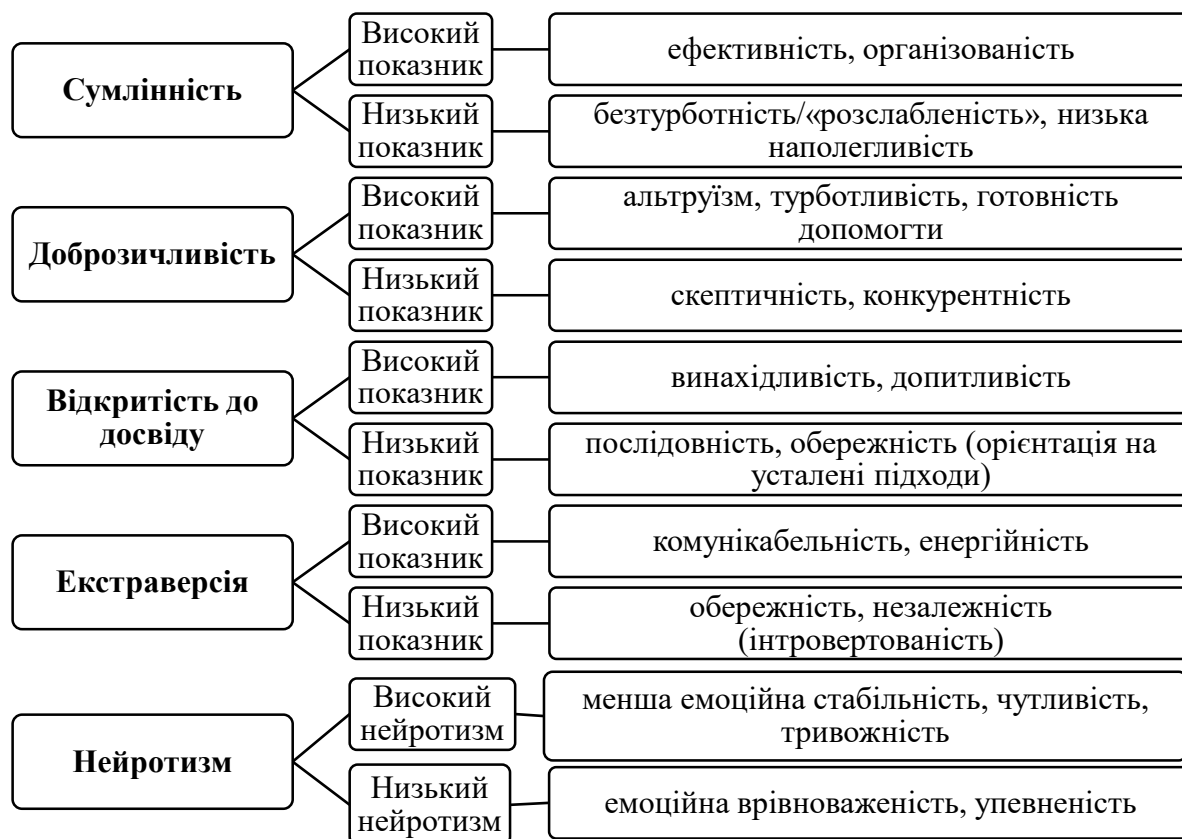

Рис. 1. Елементи «Великої п'ятірки» особистісних рис, що впливають на самовизначення

Окремим напрямом є дослідження формування професійної ідентичності юристів. S. Daicoff (2014–2015) наголошує, що розвиток професійного «Я» в юридичній освіті повинен поєднувати оволодіння етичними правилами з усвідомленням власних особистісних цінностей і уподобань. У цьому контексті особистісні риси стають не лише фоном, а й інструментом побудови професійної самосвідомості, оскільки саме вони зумовлюють характер рефлексії, стиль професійної поведінки та рівень інтеграції з правничою спільнотою.

Узагальнюючи, можна виділити кілька ключових груп чинників:

- *когнітивно-поведінкові* – організованість, уважність, відповідальність);
- *емоційно-регулятивні* – стресостійкість, емоційна стабільність, самоконтроль);
- *соціально-комунікативні* – емпатія, готовність до взаємодії, здатність будувати професійні стосунки).

Їхня інтеграція забезпечує не лише успішне професійне самовизначення, а й стійкість до викликів юридичної практики.

Професійне самовизначення майбутніх юристів формується на перетині індивідуальних психологічних чинників, освітніх впливів та соціально-професійних очікувань. У вітчизняній юридичній освіті важливим завданням є створення такої моделі підготовки, яка не лише формує знання й навички, а й підтримує розвиток мотиваційної та

ціннісної сфер студента. Теоретичним підґрунтям для цього слугують класичні та сучасні моделі професійного самовизначення.

Соціально-когнітивна теорія кар'єри (SCCT), розроблена R.W. Lent, S.D. Brown & G. Hackett (2019), розглядає ключову роль самоефективності та очікувань результатів у процесі вибору професії. Теорія професійної типології, запропонована J. L. Holland (2024), підкреслює узгодженість між особистісними рисами та середовищем праці. Класичні моделі професійної ідентичності також наголошують на необхідності інтеграції особистих і професійних цінностей. S.S. Daicoff (2014–2015) вказує, що цей процес повинен бути системною складовою курсів з професійної відповідальності, де формуються рефлексивність, інтраперсональна усвідомленість та етичні орієнтири (таблиця 3).

Таблиця 3

Базові теорії та моделі професійного самовизначення

Модель	Ключові положення	Значення для юридичної освіти
Social Cognitive Career Theory (Lent, Brown & Hackett, 2019)	Самоефективність, очікування результатів та інтереси є провідними чинниками професійного вибору; контекстні бар'єри й підтримка модифікують цей процес.	Практичні завдання, судові клініки та моделювання професійних ситуацій підвищують впевненість студентів у власних можливостях і мотивують до свідомого професійного вибору.
RIASEC Model (Holland) (Bullock-Yowell & Reardon, 2024).	Узгодженість між особистісними типами та середовищем праці визначає задоволеність і успішність у професії.	Для юристів важливими є соціальний та підприємницький типи, що передбачає розвиток комунікативних, медіативних і організаційних навичок у навчальному процесі.
Performance Model (SCCT) (Lent, Brown & Hackett, 2019).	Минулі досягнення й здібності впливають на майбутню результативність через самоефективність і постановку цілей.	Поступове ускладнення завдань та зворотний зв'язок у процесі навчання сприяють закріпленню впевненості й формуванню стійкої професійної мотивації.
Professional Identity Formation (Daicoff, 2014–2015).	Інтеграція професійних знань із особистими цінностями та розвиток рефлексії є ключем до професійної ідентичності.	Викладання професійної етики та рефлексивні практики дозволяють студентам усвідомити власну роль у професії й сформувати індивідуальну траєкторію розвитку.

Представлені три групи чинників — когнітивно-поведінкові, емоційно-регулятивні та соціально-комунікативні — логічно узгоджуються із зарубіжними моделями професійного самовизначення, зокрема SCCT (Lent, Brown & Hackett, 2019) та моделлю професійної ідентичності (Daicoff, 2014–2015). Ці чинники можна розглядати як психологічні механізми реалізації положень зазначених теорій, які конкретизують, яким чином внутрішні ресурси особистості забезпечують формування самоефективності, професійної мотивації та усвідомлення власної ролі в юридичній професії.

Висновки

Проведений теоретичний аналіз засвідчив, що професійне самовизначення майбутніх юристів є інтегрованим психолого-соціальним процесом, який поєднує когнітивну,

мотиваційно-сміслову, емоційно-регулятивну та ціннісну сфери особистості. Його результатом виступає формування професійної ідентичності, що забезпечує внутрішню готовність діяти відповідно до етичних і правових норм.

Узагальнення вітчизняних і зарубіжних (підходів дало змогу виділити основні групи особистісних чинників професійного самовизначення юристів: когнітивно-поведінкові — організованість, відповідальність, самодисципліна, самоефективність, здатність до прийняття рішень; емоційно-регулятивні — стресостійкість, емоційна стабільність, самоконтроль, мотивація досягнення; соціально-комунікативні — емпатія, рефлексивність, комунікативна компетентність, готовність до співпраці та медіації.

Професійне самовизначення у правничій сфері виявляється через усвідомлення власної соціальної місії, прийняття етичних цінностей професії та здатність інтегрувати особисті й професійні смисли. Відповідно, ефективність цього процесу визначається рівнем розвитку зазначених особистісних чинників.

Для освітнього процесу підготовки майбутніх юристів важливими є такі психолого-педагогічні шляхи розвитку професійного самовизначення: створення умов для розвитку самоефективності через практикоорієнтовані завдання, юридичні клініки, симуляції професійних ситуацій; впровадження курсів і тренінгів із розвитку рефлексії, емоційної саморегуляції, комунікативної компетентності; інтеграція модулів із професійної етики та психології юридичної діяльності, що сприяють формуванню ціннісно-сміслові сфери; залучення студентів до волонтерських і правопросвітницьких проєктів, які розвивають емпатію, соціальну відповідальність і професійну мотивацію.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на емпіричне вивчення взаємозв'язку між зазначеними чинниками та рівнем професійної ідентичності студентів-юристів, а також на розроблення психодіагностичних інструментів для оцінювання динаміки професійного самовизначення в освітньому процесі.

Література

1. Легун, О. (2010). Поняття самовизначення у психології. *Проблеми сучасної психології*, 7, 360-370. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2010-7.%p>
2. Стандарт вищої освіти: 081 «Право», перший (бакалаврський) рівень. *Наказ Міністерства освіти і науки України № 644 від 2022* (зі змінами від 20.03.2023). Режим доступу: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-zi.zminamy-644-20.03.2023.pdf>
3. Шепеленко, Т.Л. (2019). Психологічна готовність майбутніх фахівців юридичного профілю до професійного самовизначення. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*, 1(17), 18-223. <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2019-1-17-27>
4. *Standards and rules of procedure for approval of law schools* (Standards 301–302, 314–315). (2016–2017). American Bar Association (ABA). Режим доступу: https://www.americanbar.org/content/dam/aba/publications/misc/legal_education/Standards/2016_2017_aba_standards_and_rules_of_procedure.authcheckdam.pdf
5. Bess, M. (2022). Transitions unexplored: a proposal for professional identity formation following the first year Professional identity formation following the first year: Supporting law students during key transitions. *Clinical Law Review*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4026976>

6. Bullock-Yowell, E., & Reardon, R.C. (2024). *Holland's RIASEC hexagon: A paradigm for life and work design*. Florida State Open Publishing Tallahassee. https://doi.org/10.33009/fsop_bullockyowell0524
7. CCBE Recommendation on training outcomes for European lawyers. (2007). Council of Bars and Law Societies of Europe. Режим доступу: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/TRAINING/TR_Guides_Recommendations/FR_TR_20071123_CCBE_Recommendations_on_Training_Outcomes_for_European_Lawyers.pdf
8. Craft, J.L. (2025). Self-compassion and law student professional identity formation. *Journal of Law Teaching and Learning*, 2, 234-300. Режим доступу: <https://lawrepository.ualr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1013&context=lawteachingjournal>
9. Daicoff, S.S. (2014–2015). Lawyer, form thyself: professional identity formation strategies in legal education through “soft skills” training, ethics, and experiential courses. *Regent University Law Review*, 27(2), 205-224. Режим доступу: https://www.regent.edu/acad/schlaw/student_life/studentorgs/lawreview/docs/issues/v27n2/7_Daicoff_vol_27_2.pdf
10. Fehner, W., & Aksit, D. (2021). Are personality characteristics of students related to the study subject? Insights from a survey study. *Forsch! – Online Student Journal of the University of the Oldenburg*, 1, 67-74. Режим доступу: <https://ojs.uni-oldenburg.de/journals/ojs1/ojs/index.php/forsch/article/view/77/103>
11. Lent, R.W., Brown, S.D., & Hackett, G. (2019). Social cognitive career theory at 25: Empirical status of the interest, choice, and performance models. *Journal of Vocational Behavior*, 115, 103316. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2019.06.004>
12. Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78. <https://doi.org/10.1037/110003-066X.55.1.68>

References

1. Lehun, O. (2010). Poniattia samovyznachennia u psykholohii [The concept of self-determination in psychology]. *Problemy suchasnoi psykholohii – Problems of Modern Psychology*, 7, 360-370. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2010-7.%p> [in Ukrainian].
2. Standart vyshchoi osvity: 081 «Pravo», pershyi (bakalavrskyi) riven [Standard of higher education: 081 “Law”, first (bachelor’s) level]. *Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy – Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 644 of 2022* (as amended on March 20, 2023)]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-zi.zminamy-644-20.03.2023.pdf> [in Ukrainian].
3. Shepelenko, T.L. (2019). Psykholohichna hotovnist maibutnikh fakhivtsiv yurydychnoho profilu do profesiinoho samovyznachennia [Psychological readiness of future legal professionals for professional self-determination]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriya «Pedagogika i psykholohiia» – Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*, 1(17), 18-223. <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2019-1-17-27> [in Ukrainian].
4. *Standards and rules of procedure for approval of law schools* (Standards 301–302, 314–315). (2016–2017). American Bar Association (ABA). Retrieved from

- https://www.americanbar.org/content/dam/aba/publications/misc/legal_education/Standards/2016_2017_aba_standards_and_rules_of_procedure.authcheckdam.pdf
5. Bess, M. (2022). Transitions unexplored: a proposal for professional identity formation following the first year Professional identity formation following the first year: Supporting law students during key transitions. *Clinical Law Review*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4026976>
 6. Bullock-Yowell, E., & Reardon, R.C. (2024). *Holland's RIASEC hexagon: A paradigm for life and work design*. Florida State Open Publishing Tallahassee. https://doi.org/10.33009/fsop_bullockyowell0524
 7. *CCBE Recommendation on training outcomes for European lawyers*. (2007). Council of Bars and Law Societies of Europe. Retrieved from https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/TRAINING/TR_Guides_Recommendations/FR_TR_20071123_CCBE_Recommendations_on_Training_Outcomes_for_European_Lawyers.pdf
 8. Craft, J.L. (2025). Self-compassion and law student professional identity formation. *Journal of Law Teaching and Learning*, 2, 234-300. Retrieved from <https://lawrepository.ualr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1013&context=lawteachingjournal>
 9. Daicoff, S.S. (2014–2015). Lawyer, form thyself: professional identity formation strategies in legal education through “soft skills” training, ethics, and experiential courses. *Regent University Law Review*, 27(2), 205-224. Retrieved from https://www.regent.edu/acad/schlaw/student_life/studentorgs/lawreview/docs/issues/v27n2/7_Daicoiff_vol_27_2.pdf
 10. Fehner, W., & Aksit, D. (2021). Are personality characteristics of students related to the study subject? Insights from a survey study. *Forsch! – Online Student Journal of the University of the Oldenburg*, 1, 67-74. Retrieved from <https://ojs.uni-oldenburg.de/journals/ojs1/ojs/index.php/forsch/article/view/77/103>
 11. Lent, R.W., Brown, S.D., & Hackett, G. (2019). Social cognitive career theory at 25: Empirical status of the interest, choice, and performance models. *Journal of Vocational Behavior*, 115, 103316. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2019.06.004>
 12. Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78. <https://doi.org/10.1037110003-066X.55.1.68>

PERSONAL FACTORS OF PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF FUTURE LAWYERS**Olha Sozoniuk****PhD in Psychology, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Developmental and
Educational Psychology**

Rivne State Humanities University

12, Stepan Bandera Str., Rivne, Ukraine, 33028

olha.sozoniuk@rshu.edu.ua, <http://orcid.org/0000-0002-6810-6341>**Oleh Khomyn****Postgraduate Student of the Department of Developmental and Educational Psychology**

Rivne State University of Humanities

12, Stepan Bandera Str., Rivne, Ukraine, 33028

khominoleg1997@gmail.com, <http://orcid.org/0009-0001-7210-9289>**Abstract**

The article is focused on analyzing personal factors of professional self-determination of future lawyers, which is viewed as a multidimensional process integrating psychological, socio-pedagogical, and educational components. The purpose of the article is to conduct a comprehensive study of personal factors influencing the professional self-determination of future lawyers in the context of current educational and socio-professional demands. The research employed general scientific methods of cognition, including analysis, synthesis, generalization, comparison, systematization, and interpretation of academic sources. The results of the study show that the professional self-determination of future lawyers should be regarded as a complex psychological and socio-pedagogical phenomenon that combines awareness of personal values and life goals, the choice of a professional trajectory, and the development of a responsible position within the legal and social environment. It is emphasized that the key components of this process include psychological readiness to solve complex legal situations, the formation of professional identity as a harmonious combination of personal and professional values, and the development of internal resources that foster resilience and self-reflection. The study reveals that the multidimensional nature of professional self-determination ultimately defines the successful integration of lawyers into the professional community and their effectiveness in future practical activities. It has been established that combining different theoretical models, such as the social cognitive career theory (SCCT), the RIASEC model, and the concept of professional identity, creates a holistic system of lawyer training, within which knowledge, skills, personal resources, and the value-motivational sphere are simultaneously developed. The practical significance of the study lies in the possibility of applying its results to improve educational programs for training lawyers, taking into account the personal factors of professional development. Further research will focus on studying the dynamics of professional identity formation among law students at different stages of their education.

Keywords: professional self-determination, lawyers, identity, competence, resources.

*Подано 13.09.2025**Рекомендовано до друку 29.09.2025*